

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Fvndamenta Lingvae Hebraeae Svis Vndiqve Rationibvs Solide Firmata Sev Grammatica Hebraea Philosophica

Koch, Friedrich Christian

Ienae, MDCCXXX

VD18 1213113X

Dissertatio Provsoria Philosophico-Philologica De Methodo Scientifica In
Addiscendis Per Artem Lingvis Havd Contemnenda Et De Analysisi Vocvm
Hebraearvm Rite Institvenda Qvae Pvblice Privs Ventilata ...

urn:nbn:de:gbv:45:1-16954

DISSERTATIO PROLVSORIA
PHILOSOPHICO - PHILOLOGICA
DE
METHODO SCIENTIFICA
IN
ADDISCENDIS
PER ARTEM LINGVIS
HAVD CONTEMNENDA
ET DE
ANALYSI
VOCVM HEBRAEARVM
RITE INSTITVENDA
QVAE PVBLICE PRIVS VENTILATA EST.

INSTITUTIONS
OF THE
AMERICAN
REPUBLICS
AND
THE
WEST INDIES
AND
THE
CARIBBEAN ISLANDS
BY
J. W. F. WOODS
M.D. 1851

Q. D. B. V.

§. I.

Modus, quo plura simul adsunt, et *dispositio* eorum, idem omnino inuoluunt.

SCHOL. Probe notes velim, nos terminum *disponere* alio plane significato, eoque tamen Philosophis non minus cognito, accipere, quam, qui in locis quibusdam eidem tribuitur. Utuntur enim illo, quando in aliquo obiecto *proximius* ad aliquid actui reddendum perspiciunt *principium*: atque erroneum omnino esset, ubi per nudam facultatem seu possibilitatem, in qua remota existentiae demum ratio quaerenda est, vocabulum dispositionis declarandum sumeres. Inuoluit potius quoddam conatus initium, imo ipsi conatui non raro equiparatur, ac tandem pro declaratione voluntatis ex usu philosophorum recepto venit. Exinde varia dispositionis genera intelligi queunt. Reflectas ad unicum casum, quando per accommodata negotio motiua quendam ad aliquid suscipiendum determinare studemus, neque animum a desideriis nostris ita alienum perspicimus, quibus ex moribus assensum suum vel statim praesentem, vel proximum tamen auguramur, tunc vulgatus is omnino est dicendimus, ich habe ihn dahin disponirt, er ist geneigt. Per id probatum dedimus, quod conatui et inclinationi fere equiparetur dispositio: quod vero de-

clara-

clarationem quoque voluntatis notet, discimus ex dispositionibus per testamenta confirmandis, quae sunt declarationes voluntatis eorum, qui testamenta condunt, et quem fugiunt iura domino competentia, quae ei integrum relinquunt liberrime de sua re disponendi.

§. 2.

Si in pluribus occupamur, tunc, ut ea adsint, necesse est. Adesse, et quodam tamen modo, quicumque demum sit, minus adesse, ponit contradictionem. *Certum ergo est, quod plura illa, in quibus occupamur, modo quodam adsint.*

SCHOL. Si ideam certi evoluere lubet, huncce terminum apprime huc facere intelliges.

§. 3.

Certum igitur erit, quod plura, quae simul adsunt, quandam habeant dispositionem (§. praec. et 1.).

§. 4.

Idea plurium illorum, quae simul adsunt, quia ad vnum aliquod obiectum concurrere debent, determinare poterit modum, quo ea adesse debeant. Quae per ideam rei insunt, ea necessario in obiectis illis concipiuntur. Hoc casu, *qualis sit plurium illorum, in quibus occupamur, dispositio, non a voluntate nostra pendet, nec igitur arbitraria, sed necessaria potius est.*

§. 5.

Quo interdum modo illa plura adsint, voluntati nostrae relinquitur (per exper.). Subiicitur, hoc respectu, arbitrio nostro, *quam eligere velimus dispositionem*, licet ei non subsit, ut aliqua eorum adsit (§. 3.).

SCHOL.

SCHOL. Hae igitur valent conclusiones : vt aliqua plurium, quae simul adsunt, sit dispositio, necesse est (§. 3.). Qualis vero, id vel pender ab arbitrio nostro, vel minus (§. 4. 5.). Hancce vocamus *necessariam*, illam *arbitrariam*.

§. 6.

Determinare dispositionem, vocamus, *collocare* generali significato, et actus ille *collocatio*.

§. 7.

Differre poterit collocatio pro ipsa diuersa dispositione (§. 1.), et pro diuersis principiis, quae hancce dispositionem determinant.

SCHOL. Posita hacce idea generali, dicere possumus, natura rei varia illa sic collocat ; item pro arbitrio huius vel illius haec ita sunt collocata. Vbi supponimus, quid natura rerum sit, quod optimo praestare iure possumus, saluis omnibus regulis definiendi, collocationem rerum, naturae illarum consonam, *naturalem*, naturae earum dissonam, *minus naturalem* siue *contrariam* vocare possumus.

§. 8.

Affumamus nunc, quod plurium eorum, quae simul adsunt, varias constituamus classes, disponendo vnus classis plura hoc modo, eodem rursus varia alterius classis ; tunc, quod ad hancce collocationem (§. 6.), poterunt sibi inuicem substitui, saluis omnibus reliquis, adeoque conueniunt. Iam concipimus omnino quandam conuenientiam, seu, secundum philosophorum terminos, idenditatem, quod ad dispositionem vel collocationem, quae suam igitur rationem pe-

tit ex collocatione, et hinc ex ea nascitur. Idem vero in aliis negligere possumus.

§. 9.

Identitas ex collocatione nata, vocatur *ordo*; et vbi ea negligitur *confusio*.

SCHOL. Videntur quidem in summa confusione, plura illa in eo conuenire, vt plane non sint ad identitatem collocata, vt adeo et in summa confusione summus obseruari videatur ordo. At vero haec identitas in confusis, non ipsa varia, sed eandem potius variorum confusionem spectat, ad quam hic minus respicimus.

§. 10.

Ordo non concipitur, nisi identitas obseruetur, quae ex collocatione nascitur (§. praec.). Collocatio supponit determinationem dispositionis (§. 7.). Dispositio exigit plura (§. 1.). Non nisi in pluribus de ordine, adeoque et de eius defectu, confusione, iudicium ferre possumus.

§. 11.

Vbi plura adsunt, ibi quodam, vt adsint modo, necesse est (§. 2.), adeoque quadam dispositione (§. 3.). Haec determinata dispositio siue collocatio, vel ad identitatem quandam constituitur, vel minus (per princip. excl. medii). E. vbi plura adsunt, vel ordine, vel quadam confusione hic deprehenduntur (§. 9.).

SCHOL. Sub disiunctione igitur haec inuicem poterunt affirmari, sed non determinate concludere licet: adsunt plura. E. certo ordine. Adsunt plura, E. in confusione. Possibile quidem est, vt praesenti-

sentibus pluribus, ea sint quodam constituta ordine, sed huncce modum concludendi ulterius extendere, faluis regulis logicis, non licet.

§. 12.

Plura obiecta menti continuo sese sistunt (per exper.). Hinc et cogitationes horum plurium obiectorum mentem simul occupare queunt. Aptum nunc satis erit, vbi plura, in quibus occupamur (§. 2.), restringimus ad cogitationes, de quibus ea omnia valebunt, quae generatim de pluribus explicauimus.

§. 13.

Cogitationes plures, quae in mente simul resident, certa gaudere debent dispositione (§. 3.), quam determinare poterimus, siue eas collocare (§. 7.), quae adeo, vel ad idenditatem quandam formata est, vel minus (§. 11.). In pluribus igitur, quae mentem occupant, cogitationibus vel ordo erit, vel nullus, siue confusio (§. 9.).

§. 14.

Ordo cogitationum audit *methodus*.

§. 15.

Plures ergo cogitationes, quae in mente resident, vel methodice, si ita loqui fas est, vel non methodice, ἀμετόδως sunt conceptae (§. 13. 14.).

SCHOL. Quemadmodum possibile est, vt cogitationes omnes quodam ordine concipiantur (§. 11. sch.), ita nec repugnat, vt omnes cogitationes possint ἀμετόδως i. e. maxima confusione mentem occupare (ibid.); caueas tamen, ne pro vltima pro-

positione infinita, substituas negantem, quae falsissima erit, scilicet, quod omnes cogitationes non possint methodice concipit.

§. 16.

Quod pro variis illis *iisdem*, ad quae collocantur cogitationes plures, varii cogitationum ordines, variae methodi concipiantur, haud difficilioris indaginis confectarium est.

SCHOL. Logici varias hasce methodos enumerant, quales synthetica, analytica, causalis, tabellaria, quaestionaria, dialogistica, megarica, sensuum, imaginationis siue memoriae, ingenii, rationis, demonstratiua, quibus appendicis loco annectunt, methodum tumultuariam, seu quodlibetariam, quo iure nescio; vbi enim omnia permiscerentur, summa animis conuertuntur, ibi obscura satis est idenditas, ordo nullus, nulla methodus (§. 9. schol.); grauissimus enim illi foret labor, qui idenditatem determinare velit, ad quam cogitationes illae sint collocatae. Nos vltimam methodi speciem scilicet demonstratiuam nunc accuratius examinare constituimus.

§. 17.

Veritas vnius cogitationis firmata est, quando illius non contradictionem cum obiecto, quod cogitatur, ostendere possumus. Sed veritas duarum cogitationum seu idearum, in iudicio contentarum, stabilitur, quando praedicatum per ideam subiecti determinari confirmamus. Quum methodus plures simul ideas, quae dubio procul quandam inter se relationem habeant, necesse est, exigat (§. 15.), iudicia plura methodice vt proponantur, liquet, et vbi ad veritatem circa methodum simul respicitur, ibi tam ad veritatem idearum, quam iudiciorum sedulo attenditur.

§. 18.

§. 18.

Cogitationes illarum rerum, quas modo allegauimus, continent rationem veritatis tam idearum, quam iudiciorum (§. praec.). Adeoque sunt *principia cognoscendi veritatem vtriusque.*

§. 19.

Reddere rationem veritatis, est *probare*: actus, quo id fit, *probatio.*

SCHOL. Secundum hancce generalem notionem, dantur probationes idearum, dantur iudiciorum et propositionum. Interim tamen ad propositiones speciatim restringuntur probationes. Nec haec definitio multum ab illa, qua *probare* dicitur, aliquid ex principiis deducere.

§. 20.

Quomodo ideae, quomodo iudicia probari debeant, §. 19. coll. §. 17. docent.

§. 21.

Non contradictio interdum eorum, quae ingrediuntur ideam, ita manifeste menti sese inclinuat, vt ad ea varia omnia, inuicem seorsim accurate attendenda, nec tempus fallere, nec operam impendere, nec eam, quod maximum est, vilo modo compensari perspiciamus. Idem valet de praedicati per ideam subiecti determinabilitate (fit venia verbo).

§. 22.

Tunc *dubius* haeret animus, vbi nec veritatem nec falsitatem rei determinare satagit, cui opponitur *indubius*, qui vnum ex vtrisque statim nouit determinare.

Quaecunque vel ideae vel iudicia eius sunt indolis, vt, simulac ea concipimus, vel de veritate, vel de falsitate eorum conuicti simus, ea sunt indubia: vbi simul sunt principia cognoscendi veritates aliarum rerum, tunc iure meritoque audiunt *principia indubia*.

SCHOL. Haec igitur pro certo veris habentur, in illis enim, vbi iudicamus falsam esse propositionem, verum condimus iudicium. Interim speciali significato, principia indubia declarantur per talia, quorum veritatem intelligimus, simulac illa concipimus.

Quarum veritatum ratio reddi nequit, eae ab omni probatione sunt remotae (§. 19.). Quae vero nulla prior, illius ratio reddi nequit; principium igitur absolute primum, siue contradictionis probari nequit, hinc eius veritas menti sese adeo insinuare debet, vt aliud magis nullum: vocari ergo meretur principium absolute indubium. Aliarum rursus veritatum ratio quidem suppeditari poterit, quia vna tantum est prima; sed quum sine operosa earum inuestigatione eas, quantum opus est, certa ratione cognoscere queamus, quumue, nec in viribus saepe fit, illam eruere, circa ipsam vero vel ideae vel iudicii veritatem plane non haereamus; ideo, licet possint probari, nulla egent probatione, et nos assumimus eas, vbi principia sunt aliorum inde cognoscendorum, tanquam principia indubia. Hinc est, vt quidam principia indubia dicant ea, quae nulla egent probatione.

SCHOL. Circa determinanda ea, in quibus demonstratiua methodus applicari potest, cardo rei verifatur, in accurata determinatione principiorum indubiorum. Nucleum comprehendimus in nostro §o. Nec iniuria discernuntur principia, quatenus *assumuntur*, vt indubia, et quatenus *ex rationibus suis* cognoscuntur, vt indubia. Dein rursus principia indubia, *quatenus per se adesse debent et adsunt*, et quatenus *nos perspicimus et ostendimus esse indubia*.

§. 25.

Deducere est legitimo modo concludere: is vero obtinet, quando per syllogismos veri nominis procedimus, E. in omni deductione minimum vnus syllogismus fit, necesse est.

§. 26.

Deducere ex principiis indubiis, est *demonstrare*: quid demonstratio fit, facile suppletur.

§. 27.

Ex vero non nisi *sequitur* verum. Principia indubia, veritatem minus absconditam monstrant (§. 23. sch.), quodsi illis addas nexum legitimum (§. 25.), tunc quicquid prodibit, certo verum erit; sed illud audit demonstrare (§. praec.). Quicquid demonstratur, verum est.

SCHOL. Quonam significatu illud *sequi* accipiatur, Logices periti intelligent. Si ideam demonstrationis explicassemus per deductionem veritatis ex principiis indubiis, tunc fuisset abundans (per sum nostrum), si loco veritatis, substitueremus, *propositionis*, tunc fieret angustior, possumus enim veritatem ideae demonstrare (§. 19. schol.).

§. 28.

Cogitationes illae plures, quae simul in mente adsunt, idenditatem quandam inter se ostendere queunt, quae ex collocatione nata, ordinem, et dein methodum constituit (§. 15.). Ponamus, quod series illarum secundum hanc idenditatem sit collocata, ut principia indubia assumantur, atque ex iis fiat deductio (§. 24. 25.); in altera serie iterum ex principiis indubiis deducitur veritas, in tertia rursus, et sic porro. Tunc hic ordo cogitationum, haec methodus nititur demonstrationibus (§. 26.).

§. 29.

Methodus, quae nititur demonstrationibus, audit *demonstratiua*.

SCHOL. Quenam ergo ad methodum demonstratiuam requirantur, abunde patet. Secundum duplicem idenditatem cogitationes demonstratae collocantur, prima, in eadem principiorum qualitate, altera, in eodem concludendi modo, quaerenda est. Vix vlla alia methodus circa ipsorum principiorum qualitates seruet eam constantiam atque conformitatem, quam nostra demonstratiua. Lata nunc excurrendi in laudes et vtilitates huius methodi materia proffaret, quas tamen Logici pluribus prosequuntur. Methodus demonstratiua synthetica et analytica, sunt species illius, in quibus proinde noua accedit determinatio et idenditas. conf. *B. Coruini*, amici, dum viueret, dilectissimi, *Logic. c. II. §. 87. seqq.* Variis demum nominibus pro diuersis considerationibus insigaitur, inter quae eminent, methodus scientifica, cuius denominationis rationem nunc subiungemus.

§. 30.

§. 30.

Ad quod praestandum sufficientes prostant vires, illius *dexteritatem* possidemus, quae dexteritas per exercitium leuata, habitum parit naturalem. Vt veritatem ex principiis indubiis deducamus, eius sufficientes saepe prostant vires, quae per crebriorem horum actuum repetitionem leuari, duce experientia, queunt. Dexteritatem igitur, imo habitum demonstrandi acquirere, non repugnat.

§. 31.

Dexteritas, aut si mauis, habitus demonstrandi, audit *scientia*, prouti in *subiecto* deprehenditur. Ipsae veritates demonstratae sunt huius *scientiae* obiecta, quapropter earum complexus audit *scientia obiectiue talis*.

§. 32.

Vbi cogitationes nostras ita disponere satagimus, vt veritatem illarum ex principiis indubiis possimus deducere, ibi veritates nanciscemur demonstratas, nosque simul ostendemus, quod polleamus dexteritate, aut si compendio temporis vel operae id praestamus, habitu demonstrandi (§. 30.). Quum vero ordo cogitationum demonstrata ratione determinatus, audiat methodus demonstratiua, dexteritas vel habitus demonstrandi *scientia*, *subiectiue talis*, ipsae veritates demonstratae, *scientia obiectiue talis* (§. praec.). Per methodum demonstratiuam peruenimus ad vtriusque generis *scientiam*, et ob id ipsum, audit *scientifica*.

SCHOL.

SCHOL. Vtilitates methodo demonstratiuae propriae, quae in Logices praeceptis demonstrantur, scientificae, tanquam eidem plane cum demonstratiua, possunt adiudicari, easque nude hic recensēbimus.

§. 33.

1) Systema ea perficiunt, quae methodo scientifica proponuntur. 2) ad cognitionem certam ope huius methodi adspirare licet, 3) eamque solidam, 4) si semper eam possimus obseruare, infallibiles simus. 5) Controuersiae per illam diiudicari atque decidi, 6) veritates illam inuenire, 7) quemlibet per illam conuincere possumus.

SCHOL. Hasce vtilitates demonstratas dedit laudatus modo *Coruinus*, l. c. p. 15 - 18.

§. 34.

Cogitationes significari per terminos, qui in omnibus conformari debent illis, in aprico posita res est: Plures igitur cogitationes praesentes, plures ordinarie exigunt terminos, qui certa, vt gaudeant dispositione, dubium est nullum (§. 3.). Actum, quo per terminos exprimimus cogitationes, vocamus *sermonem*.

SCHOL. Facillima sunt confectaria, quae inde sponte sese offerunt; quorum palmaria in Prolegomenis, fundamentorum meorum linguae Hebraeae, quae recens publici iuris fecimus, §. 27. seqq. declarauimus.

§. 35.

Termini eorumque structurae, quibus cogitationes exprimi solent, vocantur *lingua obiectiue talis*, dexteritas vero sermonem formandi, *lingua subiectiue considerata*.

SCHOL.

SCHOL. Lexicographi student, horum instituere collectionem, quorum vnicus is est scopus, vt linguam quoad terminos praesertim, monstrent conspicendam, reliquos vsus non excludimus.

§. 36.

Vna idea a variis gentibus vario modo, seu per diuersos terminos exprimitur (per exp.), vbi illos, quibus tu a puero forsā asuescis, terminos applicare semper volueris, ad explicandam tuam mentem; tunc apud permultos spe tua atque expectatione excides, quanta igitur necessitate iuxta atque vtilitate credideris hancce tuam mentis communicationem, tanto certe ardore obstrictum te cognosces ad acquirendam illius linguae dexteritatem.

§. 37.

Lingua Hebraea, obiectiue sumta est, complexus illorum terminorum eorumque structurae, quibus Hebraei cogitationes exprimunt.

SCHOL. De hac ipsa in modo dictis Prolegomenis varia generatim enucleauimus. Quod illa sit mortua, ac in scriptis, praesertim sacro V. T. codice viuat, notissimum erit; num integram Hebraeorum linguam complectatur sacer codex, de eo nobis hic sermo nullus erit, satis habemus, vbi palmarium, imo vnicum nostrum studium linguae Hebraeae sit biblicum, in cuius solidioris cognitionis gratiam, quaecunque demum ex orientalium dialectis ad verum linguae sacrae sensum indagandum spectant, addiscimus: confer omnino fundamentorum nostrorum Hebr. Lingu. §. 453. Vana proinde *Benedicti Spinozae*, non vltimi Philologi, querela, Gram-

in Gram. Hebr. p. 23. *Plures esse, inquit qui scripturae, nullus vero, qui linguae Hebraeae Grammaticam scripserit.* Vnde liquet, quod Lingua Hebraeorum sacra non adeo late pateat, atque pauciora reliquis omnibus contineat linguis, quae breuitas, quantam attentis lectoribus creet difficultatem, quantum in accurata eius tractatione compendium, harum rerum peritis luculenter constabit. Ob commercia quidem cum illis, qui Hebraeam linguam loquuntur, quorum numerus adeo exiguus erit, ut eam ob rationem inter mortuas referatur, operae pretium non esset, ut terminos illius nobis reddere cognitos studeamus. At vero, quum partem reuelationis, quam ob solidam salutis nostrae cognitionem intimo grati animi affectu agnoscere debemus, constituat, nec vllus sine accurata illorum, quae in ea deprehenduntur, interpretatione veram cognitionem concipere queat, quae legitima interpretatio ipsorum prius terminorum cognitam interiorum naturam praestruit: ideo, quum ad linguam Hebraeam haec pertineant, Theologorum praepriis, quorum idea hisce veritatibus multam foeneratur lucem, patet vrgens obligatio ad acquirendam Hebraeae linguae dexteritatem.

§. 38.

Acquirere sibi dexteritatem seu habitum sermonem formandi, est *linguam addiscere*, si sermo est Hebraeus, *addiscere linguam Hebraeam.*

§. 39.

Varia omnino ratione, ea dexteritas acquiri poterit: vnde et varii linguam addiscendi modi; sunt vero duo eorum praecipui. Alter, quo terminos eorumque combinationem addiscimus per crebriorem atque continuatam eorum praesentiam, alter, quo ea, quae ad formandos et
con-

construendos terminos requiruntur, secundum regulas linguae conformes, addiscimus, priori modo dexteritatem formandi sermonem acquirere, seu linguam addiscere quis dicitur, *ex usu*: posteriori autem, eam addiscere per *artem*.

SCHOL. Antiquiores Philosophi, quos imitantur et ex recentioribus nonnulli, *artem* dicunt, habitum cum recta ratione effectiuum conf. *Aristotel.* Ethic. L. VI. c. 4. *cum recta ratione* idem est, ac secundum regulas et dictamina rationis. *Effectiuus* dicitur ille habitus, quia infert operationem, ad quam opus aliquod consequitur: *Aristoteles* indifferenter usurpauit nomen actionis et effectiois, et vtrumque arti tribuit: quo respectu etiam L. I. c. 35. Magn. Mor. artes diuidit in *actiuas*, quæ opus externum non relinquunt e. g. ars saltandi, et *in effectiuas*, quæ opus externum relinquunt e. g. ars pictoria: num opus externum relinquunt aut minus, id hoc loco minus curamus, res vnica redit ad dictamina rationis siue regulas, quæ in qualibet arte occurrunt.

§. 40.

Lingua, quæ viua voce inter homines frequens est, ex usu addisci poterit, si quis sonos, eorumque structuram ex aliis audiendo, memoria tenet, eosque accommodato tempore imitari, atque edere satagit. Quæ vero in scriptis modo viuit, ex usu ita addiscitur, vt cognitio signorum significatibus seu sonis, horumque rursus ideis, tam seorsim quam in nexu consideratis, ea tantum menti imprimantur, ac data rursus occasione iterum applicentur. Per *artem* vero vtriusque conditionis lingua addiscitur, vbi attentius ad omnium, quantum possibile est, terminorum formationem aequè ac combinationem, examinemus identitatem, atque di-

uer-

uerfitatem illorum, quam dein certis exhibemus propositionibus, quae, ubi accurata nituntur linguae experientia, constantes erunt, ita, ut nos dirigere queant in legitima linguae formatione. Tales autem propositiones vocantur *regulae*, et quaenam dexteritas formandi sermonem per regulas acquiritur, illa per artem comparatur (§. 38.), adeoque problema illud, quomodo per artem linguae addiscendae sint, facili resoluitur negotio.

SCHOL. Quo fieri poterit compendio, cuncta necessaria proponere instituti ratio exigit.

§. 41.

Cui sese periculo exponat is, qui in Theoreticis potissimum ex sola tantum imitatione agendo, dictamina rationis negligit, constabit iis, qui modo norunt, quam vagae, lataeque sint viae erroris, uti vnica tantum regia, quam ut incedamus, omnem nauare operam debemus. Sic quam dexteritatem, quem habitum formandi sermonem quendam ex usu capimus (§. 39.), earum cognitio vel semper cum quodam dubitandi et errandi periculo combinata est, quod tamen felici successu declinare satagimus, ubi accuratum viae ducem, regulas intelligo rite cognititas (§. praec.), sequimur, adeoque linguas per artem (§. 39.) addiscendo, tutius sectamur praesidium, illo, quod usus tantum nobis concedere poterit.

SCHOL. Quum regulae in linguis rite formatae, ex ipsa totius linguae natura erui debeant, usum ab addiscendis per artem linguis eo minus separamus, quo illum magis constituimus fundamentum omnium

omnium regularum inde inuestigandarum. Nec vllum cuiquam dubium haerebit, circa diuersam tam in formandis, quam construendis vocibus cognitionem ex vsu et per artem acquisitam. Mente enim recolas ea, quae de diuerso cogitandi modo Logices naturalis et artificialis doctores proponunt, nec haud obscuram intelliges similitudinem, inter diuersam illius atque huius negotii cognitionem.

§. 42.

Regulae sunt rite formatae, si modus, ad quem conformanda sunt specimina, conuenit cum ipsius obiecti natura. Quae eam igitur minus continent perfectionem, facillimo simul determinari negotio queunt. Regulae in addiscendis linguis obseruandae, sunt legitimae, quae exhibent modum formandi sermonem cum iis, quae continet lingua, plane consonam, contraria ratione, contrarium explicatur. Hinc si quis accurate attendit ad ea, quae in formandis, quae in construendis terminis sunt eadem, quaeue diuersa: si ex accurata illa cognitione struit propositiones, eam adaequate exprimentes; si iisdem dein vtitur, vt per illas in formandis et construendis terminis dirigi possit, tunc erunt regulae (§. 40.) in addiscendis linguis (§. 38.) rite formatae, vbi id minus obseruatur, regulae non accurate conditae.

SCHOL. Quomodo hae regulae, ita formatae proponi debeant, nunc prosequemur.

§. 43.

Linguae existunt variae, earum igitur cognitio nititur experientia, et illa ipsa, quae in
b
hacce

hacce cognitione continentur, experientiae sunt. Quae ex legitima sensuum cognitione tenemus, illorum veritatem in dubium minus vocare solemus; et ubi in eadem cognitione deprehendimus rationem aliarum rerum inde cognoscendarum, ibi erit principium cognoscendi indubium (§. 18. 23. 24.). Assumere igitur possumus ea, quae in linguis occurrunt, veluti principia indubia earum rerum, quae inde probare (§. 19.) cupimus.

§. 44.

Propositiones quaedam sunt formandae, regulae sunt perficiendae, cum ipsis, quae in linguis existunt, plane conuenientes (§. 42.). Earum autem veritatem probare possumus, quando rationem veritatis harum propositionum reddere possumus (§. 19.); ea vero redditur, quando praedicatum subiecto competere, vel non competere ostendimus ex idea subiecti (§. 17.), quod quum semper lingua fit, ex natura linguae. Sed quod maximum est, demonstrare veritatem illarum possumus (§. 26.). Adsunt principia indubia (§. praec.), verus ubique prostat concludendi modus, siue deductio (§. 25.); adeoque regulae, secundum quas accuratiorem formandi sermonem acquirere possumus dexteritatem, demonstrari queunt.

§. 45.

In cogitationibus illarum regularum, secundum quas accuratior formandi sermonem dexteritas acquiri potest, ea identitas (§. 7.), is ordo (§. 8.) obseruari poterit, ut eae demon-
stren-

strentur (§. 46.). Ordo cogitationum audit *methodus* (§. 14.); et ea, quae nititur demonstrationibus, *demonstratiua* (§. 29.). Haec in *addiscendis* (§. 38.) *per artem* (§. 39.) *linguis* (§. 35.) *applicari* omnino poterit.

§. 46.

Methodus demonstratiua seu scientifica (§. 32.), non certum modo cogitationum ordinem, sed ipsas simul res extra omnem dubitationis aleam positas praestruit (§. 29. schol.). De cuius igitur rei veritate certus aequae ac conuictus esse velis, id modo demonstres (§. 26. et 33.). Vt linguae per artem addiscantur, praestantia huius modi praeter illo altero suadere videtur (§. 41.). Quaecunque lingua per artem addiscitur, illius cognitio per regulas, distincte perceptas, acquiritur (§. 38. 41. schol.), quas, ut certo veras calleamus, legitima earum formatio iniungit (§. 42.): certissimam autem eorum veritatem per easdem demonstratas tibi comparare poteris (§. praec.). Hinc *methodus scientifica in addiscendis per artem linguis* non applicari modo potest sed ut certiores, ut solidiores, ut accuratiores euadamus, *adhiberi debet*.

SCHOL. Ob multiplices illas utilitates methodi scientificae, in superioribus §. 33. enarratas, patet, *nusquam illam esse contemnendam in addiscendis per artem linguis*, quod, ut demonstremus, plura haec sumus profecuti. Praesto sunt celeberrimi de accuratiori linguarum cognitione meritissimi, imo nullus saniorum principiorum amicus erit, qui methodum scientificam, prouti illam vindicauimus, ex solida addiscendarum linguarum cognitione proscribet.

§. 47.

Quo accuratiori, in addiscendis per artem linguis, modo, generatim incedere possumus et debemus, eundem, vt in Hebraeorum lingua siue sacra adhibeamus, eo maiores sentimus stimulos, quo magis solida huius linguae tractatio coniuncta est cum insigni nostra vtilitate (§. 37. schol.) Hinc methodus scientifica in addiscenda per artem lingua Hebraea omnino applicari potest, ac debet (§. 45.).

SCHOL. Vbi varia illa, in Hebraeorum lingua occurrentia, comparamus cum iis, quae in plurimis aliis linguis deprehenduntur, tunc eorum numerus in hisce longe excedet illum, qui in Hebraeorum lingua conspicitur. Quum ergo non adeo ingens sit horum variorum numerus; quae proinde faciliori negotio inuicem comparari, et ex quibus regulae legitimae condi poterunt, idcirco non adeo difficilis erit labor, primo *in eruendis regulis*: et quicumque modo dexteritate gaudet ex principiis illis indubiis veritatem earum deducendi, *in iis demonstrandis*. Quid igitur obest, quo minus methodus scientifica in addiscenda per artem lingua Hebraea applicetur, quum haec methodus *primariis* primo *splendeat praeuogatiuis* (§. 33.) *quum deinde applicari possit, et debeat, neque tertio difficilis hac in lingua labor*, nos detineat.

§. 48.

Regulas ad recte formandam linguam, complectitur *Grammatica*. Si regulae demonstrantur, *philosophica*, si tantum proponuntur sine demonstratione, *vulgaris*. Regulas ad recte formandam Hebraeorum linguam complectitur *Grammatica Hebraea*. Si ea demonstrantur, *Grammatica Hebraea philosophica*.

§. 49.

§. 49.

Quis vnquam nunc in dubium vocet, quod regulae illae, ex interiori linguae natura formatae, ac demonstrata ratione propositae, possint simul comprehendi? quis igitur dubitabit, de possibilitate Grammatices Philosophicae.

SCHOL. Quam multae ac innumerae fere philologis sedeant de eligenda in addiscendis linguis methodo sententiae, hisce minus comprehendi paginis queunt, quum nec duae sufficiant paginae nominibus saltim horum virorum exhibendis. Quidam, omnes plane regulas in linguis addiscendis proscribunt, compendia temporis, vsum, et nescio quae subsidia breuiora commendantes, sed omnes hi contra nos non pugnant, superficialiam linguarum lubentes largimur illis cognitionem. Necessitatem alii in allegandis regulis quidem agnoscunt, hasce vero pro auctoritate sine demonstratione statuunt, exceptionibus rursus, ipsius regulae amplitudinem superantibus, negotium illud odio aliorum ita exponunt, vt non mirum sit, quare ludibrio tantum fuerit Grammatici nomen. Tacemus alias rationes, ex moribus Grammaticorum huc spectantes. Veneramur magnos a nostra parte viros, qui non defendunt modo generatim possibilitatem huius in addiscendis linguis methodi, sed qui non infelici successu eam in vsum quoque deduxerunt. Quem fugiunt Grammatices vniuersalis autores, ex quibus palmam facile praeripit acutissimus *Canzius*, 1737. 4. Sic variae hanc in rem prostant quoque dissertat. *M. Laur. Stenzlerus* de literis humanioribus, Grammaticam sanioris philosophiae principiis superstruendam esse, asserit; *M. Iob. Aug. Ernesti* philosophia perfectae Grammaticae Lipf. 1737. prostat, et sub *Kelschii* praesidio Altorf. 1735. de vtilitate methodi mathematicae in docen-

da iuuentute, dissert. prodiit, quas allegauit doctissimus noster *Rechenbergerus* in tract. de methodo scientifica Grammaticorum, cuius non tantum tractat. sed totum quoque collegium fundamentale graecum huc referri meretur. Nec abs re erit, ubi alia adhuc proferimus testimonia, quae asserta nostra magis confirmant. Ita *Sanctii* Minerua seu de causis linguae Hebraeae Commentarius, strenue defendit rationes in linguis applicandas. L. I. c. I. At inuasit multos, inquit, peruersa quaedam opinio, seu barbaries potius, in Grammatica et sermone latino (alias substituere licet linguas), nullas esse causas, nullamque penitus quaerendam esse rationem: quo figmento nihil quicquam vidi ineptius, nihilque potest excogitari putidius, et p. m. 5. eod. loco, non igitur dubium est, quin rerum omnium, etiam vocum, reddenda sit ratio: quam si ignorauerimus rogati, fateamur potius nos nescire, quam nullam esse constanter affirmemus. p. 6. Haec tam multa inuitus congeffi, contra morosos quosdam, qui, quum in Grammatica rationem explodant, testimonia tantum doctorum efflagitant. Annon legerunt *Quintilianum* L. I. c. 6. init., qui sermonem constare RATIONE, vetustate, auctoritate, consuetudine, scripsit. p. 8. *Curtium* allegat L. IV. Nihil potest esse diuturnum, cui non subest ratio. Reliquum est igitur, vt omnium rerum ratio primum adhibeatur, tum deinde, si fieri poterit, accedant testimonia, vt res ex optima fiat illustrior etc. Summe Venerand. *Loescherus* in causis linguae Hebraeae, historiam Grammatices Hebr. p. 163. ita terminat. Grammatica Hebraea perfectior, methodo tali conscripta sit, quae ad intimum linguae genium quadret, imo ex eodem planissime fluat, quaeque ad discipulorum captum, memoriae et accurationem debitam adaptata sit. Sit praeterea, quantum eius fieri potest (quia

(quia primam et simplicissimam linguam tractat), simplex, natiua, regulis planissimis, exceptionibus paucissimis constet etc. Num per aliam, nisi naturalem nostram methodum, haec possint acquiri, aliis ad iudicandum relinquo. Tantum.

DE
ANALYSI VOCVM HEBRAEA-
RVM RITE INSTITVENDA.

§. 50.

Laetum huncce nunc assumemus statum, quo regulas ad recte formandam linguam omnes, demonstrata ratione exaratas monstrare possemus; harum proinde cognitio aut rursus est historica, id est, cognoscimus nude tantum, regulas esse huius vel illius linguae, aut distincte intelligimus rationem, ob quam habentur huius linguae regulae, ita, vt sciamus accuratam earum conuenientiam, cum ipsius linguae natura. Vanam et inanem in illa cognitione quidam quaereret gloriam, solidam vero in hac acquirit linguae scientiam.

§. 51.

Quicumque rationes callere perhibet, ob quas hae vel illae regulae sint huius linguae legitimaе, ille terminos, eorum structuram ac vtriusque naturam exacte sibi cogitare debet. Confirmet igitur per prolata exempla cuiusuis regulae veritatem, instantias, quae vniuersalitatem impediunt, remoueat, ex ipsis denique exemplis eruat ea, quae ad constituendam et confirmandam regulam sunt necessaria.

SCHOL. Duplex hic sese prodit usus ; primo enim ipsos terminos eorumque structuram talis sibi reddit familiarem, dein ipsas ea claritate et distinctione cognitas regulas memoriae facilius mandare poterit.

§. 52.

Regulae ad rite addiscendam linguam conformantur variis in ipsa lingua praesentibus, hinc pro diuersis illis, quae in lingua discernuntur, diuersae erunt regulae, nec aliae vnquam allegari debent, quam quae ipsi negotio satis sunt accommodatae.

§. 53.

Si ad linguam requiras sermonem (§. 35.), ad sermonem plures terminos inuicem combinatos siue constructos (§. 34.), hosce vero terminos assumas scriptos siue eorum signa adesse exarata, tunc vbi quaeuis diuersa eruere velis, quae in illis deprehenduntur, ibi tam in terminis sigillatim spectatis ac speciatim eorum scriptione, quam in illis constructis occupatus esse debes, ac vbi legitima cuiusuis generis iam adfunt regulae, eas, quae huc faciunt, allegare summo iure poteris.

§. 54.

Actus, quo eruuntur ea omnia, quae in sermone deprehenduntur, vocatur eiusdem *Analysis* generatim sumpta ; quando vero ad ea, quae ad formationem et constructionem terminorum qua talem pertinet, respicitur, *Analysis Grammat.*

SCHOL. Secundum huncce significatum, *Analysis* tam in terminis sigillatim, quam in nexu spectatis, applicari potest ; hancce vocamus *totalem*, quae vero
in

in terminis figillatim consideratis tantum occupatur, *partialem*.

§. 55.

Analysis sermonis Grammatica est vera, quando euoluuntur, et eruuntur, quoad enumeratas partes, ea, quae actu adsunt. *Erronea*, quando eruuntur talia, quae adesse creduntur, reuera tamen non adsunt.

§. 56.

Qui ea omnia eruit, quae quod ad formationem et constructionem in sermone deprehenduntur, ille in accurato hocce negotio perspicere poterit, num regulae iam constitutae consentiant cum illis ipsis, quae per experientiam obtinere deprehendimus (§. praec. et 51.). In Analyfi igitur accurata de veritate regularum Grammatices (§. 48.), certus fieri poteris.

§. 57.

Lingua Hebraea in sacro praesertim codice scripto uiuit; continet terminos, certa ratione constructos (§. 35.). Si eruimus ea omnia, quae in sermone Hebraeo adsunt, tunc Analyfin Hebraei sermonis totalem instituimus, quando partialem ex §. 55. schol. patet.

§. 58.

Per veram Analyfin Hebraei sermonis Grammaticam, Hebraeae Grammatices veritas confirmari poterit (§. 57. et praec.).

§. 59.

Quarumcunque regularum applicatio nectitur cum illarum cognitione vniuersali, *earum praxis cum theoria connectitur*.

§. 60.

§. 60.

Regularum ad recte formandam linguam cognitio est ea propositio-
num vniuersalium, quas continet Grammatica (§. 48.), simulac vero eas-
dem eruis, ex ipsis terminis eorumque structu-
ra, tunc harum statim regularum applicationem
ad casus obuios perspicis (§. praec. §. 51.). E.
theoriae Grammatices subuenit Analysis, tan-
quam Praxis.

§. 61.

Sola propositio-
num vniuersalium cognitio,
quae suum robur, suam certitudinem et vsum
ostendit per adhibitam applicationem, non mul-
tum proficit, nisi adiungatur praxis. E. cum
Grammatices theoria Analysis necessario con-
iungenda est. Id quod de lingua Hebraea
praeprimis valet.

§. 62.

Quot varia in terminis, eorum signis, si ad L. H.
respicimus, et structura possunt secerni, tot erui
debent, ad ea sese extendit Analysis (§. 54.).
Si igitur generatim nouerimus, quicquid termi-
ni sigillatim spectati, continent, si ea, quae dato
casu, expressa sunt, callemus, tunc Analysis illo-
rum, quolibet casu nouerimus instituere. Quo-
modo ea erui debeant, quae constructionem
terminorum spectant, difficilioris sunt indaginis,
ibi enim terminos, qui ad vnam minimum pro-
positionem spectant, colligere, ad modum, quo
combinantur accurate attendere, ac illud, quod
exprimendum est, iudicium eruere debemus: si
illud simul detegere velimus, num aliarum lin-
gua-

guarum termini ad idem iudicium indicandum eodem modo sint coordinati, quo in hac lingua termini, tunc dispiciamus, per quosnam terminos et per quam terminorum dispositionem illud in alia lingua magis nota veratur, et ex vtriusque dein constructionis comparatione determinari poteris eiusdem conuenientiam et diuersitatem.

SCHOL. Haec omnia in linguae Hebraeae Analyfi applicari poterunt. Millam hic facimus Analyfin constructionis, eam notissimam tantum prosequendo, quae singulorum terminorum Analyfis vocatur.

§. 63.

In quolibet termino poterunt duo praesertim distingui 1) sonus, 2) eiusdem idea siue significatus. Ponamus signa termini adesse in oratione scripta, tunc, ea quae respectu horum eruenda sunt, in Analyfi termini plenaria locum sibi vindicant (§. 54.).

§. 64.

Ea, quae significatum termini spectant, euolui et erui nequeunt, nisi sonus antea sit cognitus, qui ideas earumque diuersitatem, licet non semper adaequate, determinat. Si scriptam orationem tibi concipis, tunc sonorum ad sunt signa; quae adeo, prouti decet, tibi cognita esse debent, vt, illis perceptis, sonos legitimos formare, ea, quae ratione signorum et sonorum obseruanda sunt, eruere, et inde ad ea, respectu significatus notanda, adscendere, siue veram termini Analyfin (§. 54.) instituere queamus.

SCHOL. Quum sonos, mediante scriptione, formare, audiat *legere*, non immerito Grammatici primum in Analyfi negotium dicunt *Lectiorem*.

§. 65.

Linguae nostrae Hebraeorum in sacro codice scriptam habemus. Adeoque signa exarata oculos nostros feriunt, seu scriptio. Quum scriptio complectatur signa vocum, adeo earum praecipue partium, quae voces constituunt, signa adesse debent. In hisce rursus signis varia mutabilia ob commodum in iis formandis, ob alios in scribendo mores expressa esse possunt, quae ad sonum
proxi-

proxime non spectant, quippe, qui idem manet, sed ad alia. Vocales et Consonae sunt primariae vocum partes (§. 13. Prael. Gram. meae), Signa igitur Vocalium et Consonarum cuiuslibet vocis scriptae palmarium constituunt. Praeter ea deprehenduntur adhuc alia signa, quae partim sollicitam Hebraeorum curam de legitima vocis pronuntiatione, partim alia exprimunt, quae ad vocum nexum vel separationem indicandam faciunt. Si haec omnia complectamur, sequenti ordine Analysin pleniorrem instituamus necesse est. Euoluamus 1) significatum signorum, literarum et vocalium seu sonum earum, sigillatim consideratarum, ubi simul, quae figuram literarum variatam, si quae adest, spectant, erui poterunt: sono cognito, reliqua, quae circa literae naturam, originem etc. monenda veniunt, sequuntur. 2) Procedimus in euolutione ad Analysin sonorum ex literis et vocalibus, si plures adsint compositorum, siue ad eam syllabarum, ubi harum naturam, et affectionem, tonum scilicet inuestigare datum est; quatenus ob sonum syllabarum, rite formandarum, in scriptione signa prostant, excipiunt illam sonorum Analysin, per quam simul generalis, uti illam vocamus, termini Analysis finitur.

§. 66.

Termini indicant ideas, hae exprimunt ipsas res. Omnia vero obiecta, adeoque et eorum ideas reducere poterimus ad tres classes; nec igitur plures, neque pauciores terminorum constitui queunt. Hinc tria concipiuntur terminorum genera, et quum termini constituent orationem, ideo et tres iure optimo constituuntur partes orationis, quae audiunt nomen, verbum ac particula.

SCHOL. Haec omnia hisce paginis demonstrare non necesse est, quum hanc dissertationem, uti *prolusionem Grammaticae nostrae Hebraeae Philosophicae* consideramus. *Canzius* in *Gramm. vniuersali*, et cit. *Gram. nostra Hebr.* a §. 306 - 319. seqq. pluribus de veritate harum propositionum te conuincet. Quatenus alii de

de duabus modo orationis partibus somniant, hic non attingimus.

§. 67.

Eruendo igitur termini significatum, eruas oportet, num exprimat nomen, verbum aut particulam conf. §. 318. l. c. certo enim certius ex hisce tribus vnum dato casu obtinet, quodnam vero, id characteres seu criteria cuiuslibet generatim, quae P. II. c. 5. enarrauimus, et alia specialia declarant.

§. 68.

Ponamus te iam declarasse, qualem ideam terminus indicet, tunc, quia ille in oratione existit, omnimode determinatus erit, adeoque si e. g. nomen, si verbum esset, tunc ex omnibus illis determinationibus circa vel nomen vel verbum possibilibus, quaedam vt sint positae, necesse est. Hinc, vt breuius nos explicemus, is agendi modus non sine ratione suscipitur. Adest in oratione nomen, adest verbum, quodlibet cum multis determinationibus, vt genesin earum omnium distincte queamus intelligere, abstrahimus primo ab illis omnibus, atque terminum spectamus, prouti sese habet, sine omnibus istis circumstantiis, et quum vltcrius atque simplicius procedere non liceat, quam vbi ad ipsam, ex quo reliqua omnia deriuantur, radicem adscendimus, hanc eruendam quaerimus, vocemque reddimus tam simplicem, quam fieri poterit. Quo facto, determinationes in eadem voce hoc loco expressas, addimus, atque reliquas conuenienti ratione instituimus mutationes; ita vt idem prodeat terminus, cuius genesin siue analyfin iam plene intelligimus.

SCHOL. Maximo sane opere dolemus, quod ob angustiam temporis cogamur, totum Analyseos negotium ita nude et historice saltim exhibere. Proximus omnino noster erit labor, vt principia nostra Grammatices Hebraeae aliis reddamus familiaria, per multa specimina Analyseos, quibus philosophicam eius tractationem praemitemus. Eo enim modo, quo Analyfin insti-

instituiamus, omnia L. H. rudimenta suavi nexu repeti queunt.

Prima Analysis cuiusuis vocis, versatur circa signa vocalium et literarum, harum sonos, organon, species conf. Sect. III. P. I. c. I. Gram. eaque omnia per demonstrationes ex ideis.

Analysis altera versatur circa ipsam vocem, respectu syllabarum, num plures, aut vna, quot, quales §. 137. l. c. num tonus adfit, vbinam etc. quæuis, ex ideis applicatis.

Analysis tertia, complectitur signa alia in scriptio-
ne, praesentia, quarum doctrinas Sect. III. L. I. c. I. demonstrat.

Analysis demum quarta significatum spectat, qualis idea, num nomen, vel verbum, vel particula, suo quodlibet sensu: et vbi ex criteriis vnicum determinatur, tunc demum incipit accurata, atque per rationes continuata omnium determinationum euolutio; quas vt singulas rite intelligamus, simplicissimum primo assumimus. et ea dein, proprio Marte, secundum regulas nostras, quae tamen non interruptae magis sunt demonstrationes, ea exprimimus, quae significanda sunt, et ita eas tantum sequuturi, terminum formamus plane eundem, cuius genesin et Analysisin quaesiuimus; manifesto indicio, quod regulae plane conueniant cum illis ipsis, quae in lingua deprehunduntur. Videtur quidem haec Analysis prolixior; at vero, qui habitum in hisce sibi acquirit, per nudas propositiones, breui temporis momento, ad vnguem cum rationibus pleniorẽ istam vocum callet genesin formandam.

Valeas Ben. Lector, nostrisque conatibus faueas.

PRAELI-

כְּהֵנָּה

PRAELIMINARIA,

IN QVIBVS

GENERALIA, QVAE AD IDEAM
LINGVAE ET GRAMMATICES, INPRI-
MIS HEBRAEAE SPECTANT,
PROPONVNTVR.

§. I.

Intuemur alterum, vt ea nobis impri-
mamus, quae oculos feriunt, id ta-
men vix assequi possumus, vt sine
interueniente alia re mentem alterius co-
gnoscamus: quapropter *signis* omnino
opus fuit, quibus nos cum aliis cogitatio-
nes communicare, et ex quibus alii nostram
colligere mentem potuerunt.

Signa
cogitationum
necessaria.

SCHOL. Paucis vt multa dicamus: Omnes
animae mutationes, adeoque et cogitatio-
nes, vbi eas alii, praeter *καρδιολογώσιν*
in hocce rerum statu indagare debent, cer-
tis stipatae rebus externis vt sint, necesse
est, ex quibus demum colligi poterit, quae
interne resideant cogitationes. Huc spectat
illud antiquiorum apopthegma: *scire tuum*
nihil est, nisi te scire hoc sciat alter. Ne
Kochii Gram. Hebr. A inte-

vberior
declaratio.